

İSİS'TEN GÜNÜMÜZE KUTSALIN PERDESİ

THE IMAGE OF THE VEIL FROM GODDESS ISIS TO THE PRESENT

Gökçe Yüksel

Hacettepe Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü,
Resim Ana Sanat Dalı, Sanatta Yeterlik Programı.
gokcekayk@gmail.com

ORCID ID: 0000-0002-6539-4990

Sevgi Yolgörmez

sevgiyolgormez@gmail.com
ORCID ID: 0009-0000-9080-6478

MAKALE GELİŞ TARİHİ: 30 Mart 2023 • YAYIMA KABUL TARİHİ: 25 Aralık 2023

Öz

Bu makalede, perde (ya da peçe) imgesi; insanın kutsal olanı anlamasına engel oluşturan, kendi algısının kusurluluğu üzerinden bir metafor olarak ele alınacaktır. Doğu ve batı sanatında perde ve peçe imgeleri örtülü olanın kutsal oluşu ve insanın anlayamayacağı sırlar barındırdığına dair göndermeler içerir. Bu perdenin ortadan kalkabilmesi için, insanın sınırlı algılarından kurtulması gerekecektir. Dolayısıyla perdenin açılması metaforuyla anlatılmak istenen bir çeşit aydınlanmadır. Sais'te olduğu söylenen Peçeli İsis heykelinin üzerinde de "Hiçbir ölümlü peçemi açamadı daha" sözünün yazılı olduğu söylenir. İsis peçesinin açılmasını, ölümsüzlükle ilişkilendirir. Bu bağlamda perdenin kalkması, peçenin açılması insanın kendi sınırlı zihnine ait bilgisinin tamlığına işaret eder ki, bu aynı zamanda kendi dışındaki dünyaya ait bilgisinin de tamlığıdır. İmgeler, bilincin görsel dönüşümleridir. Bu nedenle imgelerin insan zihninde uyandırdığı anlam, insandan insana değişir. Anlayış ve bakış açısı genişledikçe, imgenin ifade ettiği anlam da değişecektir. Bu bağlamda perde imgesi, farklı inanışlara ve coğrafyalara göre değişen kutsalın, değişmeyen örtüsü olmuştur.

Abstract

In this article, the veil image; It will be discussed as a metaphor through the imperfection of one's own perception, which prevents people from understanding the sacred. Curtain and veil images in eastern and western art contain references to the sacredness of the veiled and to contain secrets that people cannot understand. In order for this veil to disappear, person will have to get rid of his limited perceptions. Therefore, it is a kind of enlightenment that is meant to be explained with the metaphor of opening the curtain. The veiled Isis statue, which is said to be in Sais, is said to have the words "No mortal man has ever lifted my veil". Isis associates the unveiling with immortality. In this context, the lifting of the veil and the opening of the veil indicate the completeness of the knowledge of one's own limited mind, which is also the completeness of the knowledge of the outside world. Images are visual transformations of consciousness. For this reason, the meaning that images evoke in the human mind varies from person to person. As understanding and perspective expand, the meaning of the image will also change. In this context, the curtain image has become the unchanging cover of the sacred, which changes according to different beliefs and geographies.

Anahtar Kelimeler: Perde, Peçe, İsis, Kutsal, Resim, Heykel.

Key Words: Curtain, Veil, Isis, Sacred, Painting, Sculpture.

"Gel imdi hicâbun aç
senden ayrıl sana kaç
Sende bulasın Mi'râc
sana gelür cümle yol"
Yunus Emre
(Tatçı, 2021: 120)

Giriş

Perde, kelime anlamı olarak: Görüşü, ışığı engellemek, bir şeyi gizlemek için pencereye veya bir açıklığın önüne gerilen örtüdür; iki yeri birbirinden ayıran bölmedir. Kapılarda, pencerelerde, yatak süslemesi olarak, duş perdesi olarak, sinemada, tiyatrodada, gölge oyunlarında, kapağı olmayan dolaplarda, taht ya da yatak süslemelerinde, hastanelerde, soyunma kabinlerinde kullanılan, tarihten bu yana yaşamımızın birçok alanına yayılmış bir nesnedir perde. Fakat perde, saklama, görüşü ve ışığı engelleme anlamının bir getirisi olarak, metaforik olarak deyimlerin içinde de kendine yer bulur. Bir şeyin görünmeyen gizli yanına 'perde arkası', kendini dışarıya karşı izole eden birine 'perdelerini kapattı', dürüst davranmayan kalbini açmayan birine senin 'perdelerin var' deriz. Bu deyimler perdenin kişinin 'iç dünyası ve dünyayı algılama biçimi' ile olan ilişkisine dikkat çeker.

Görsel 1. Paul Klee, *Perde Alemi*, 1925, Kağıt Üzerine Dolma Kalem, 12x10 cm.

Perde imgesi resim ve heykel sanatında da benzer bir amaç ile kullanılmıştır. Çözülme bekleyen bir bilmece ve açılmayı bekleyen bir tür örtü, gizli ve saklı olana dikkat çeken bir metafordur perde. Paul Klee'nin *Perde Alemi*'inde de bu metaforu görürüz (Görsel 1). *Perde* burada, tüm alemini tasvir eder. Anlayışımızın kusurluluğuna, bilgisizliğimize dair bir göndermedir. "Sanat görüneni

değil, görünmeyeni görünür kılar” (Novalis, 2015: 14) der Klee. ‘Perde Alemi’ insanın kendi yaşamında anlamlandırılmayı bekleyen koskoca bir gizler alemidir. Klee’nin perdesi gerçek bir perdeden çok çizgiden ibarettir. Fakat imgesi zihnimizde, nesnel bir gerçeklikten daha gerçektir. Berger’in ifadesiyle, buna bilinçlilik de katılmıştır. “Doğadaki çok sesli ve karşıt ilkelerin Klee’nin değişiyile “Kutsal bir kaotik düzen” içerisinde görünür kılınması, “nesne” ile “ben” arasındaki rezonans ilişkisinin yeniden yaratılmasıdır söz konusu olan.” (Novalis, 2015: 15).

Perdenin Kutsal İle İlişkisi

Görsel 2. *Auguste Puttemans, İsis Heykeli, 1922, Bronz Heykel.*

Perde ya da peçe, göremediğimiz ama delicesine merak ettiğimiz bir bilgiyi örter. Bu bilgi insanın iç dünyası ile ilişkili olmakla birlikte, kutsal olanla da ilişkilidir. Kutsal olanın bir perde arkasına saklandığı ve perde imgesinin bir peçe olarak bütünleştiği en eski ve en güçlü örneklerden biri İsis’tir. İsis, Mısır mitolojisinde göklerin kraliçesi, anneliğin ve bereketin tanrıçasıdır. Antik Mısır’ın güneş tanrısı olan Horus’un annesi, ölümlerin ve yeniden doğuşun efendisi Osiris’in eşidir. Belçikalı heykeltıraş Auguste Puttemans tarafından 1922’de yapılan Peçeli İsis Heykeli, ABD Başkanı Herbert Hoover’a hediye edilmiş ve ilk olarak Kaliforniya Stanford Üniversitesi kampüsüne daha sonra da West Branch’deki doğduğu yerin önüne yerleştirilmiştir (Görsel 2). Tanrıçanın oturduğu tahtın iki kolunda, oğlu tanrı Horus’u hatırlatan iki şahin vardır. Koltuğun dört ayağı, zodyakın astrolojik sembollerini gösteren dairesel bir frizle göksel küreye bağlıdır. İsis’in ayakları, yüce tanrı ve evrenin yaratıcısı (ebedi kozmik

güç) Amon'a bağlı bir hayvan olan koç sembolünün üzerindedir. Tanrıça, yıldızlarla süslenmiş Yunan tarzı bir tunik giymiştir ve başına firavunların dünyevi gücü temsil eden başlığını (nemes) takmıştır. İsis'in yüzü bir peçe ile örtülüdür. Tahtın kaidesinde Fransızca bir yazı vardır. Bu sözler Sais kentinde bulunduğu söylenen Peçeli İsis heykelinde yazan sözler ile aynıdır. Plutarkhos'un 'İsis ve Osiris üzerine'de aktardığına göre, Sais'teki İsis tapınağının girişindeki yazıtta şöyle yazar: "Ben İsis, olmuş olan, olmakta olan ve olacak olan her şeyim ve hiçbir ölümlü peçemi açamadı daha" (Novalis, 2015: 35). İsis, doğa ile doğanın bilinmezliği ve değişkenliği ile ilişkilendirilmiştir. 'Olmuş olan', 'olmakta olan' ve 'olacak olan' tüm zamanları kapsar. Immanuel Kant ise, İsis'in peçesini yüce kavramıyla ilişkilendirerek, "Belki de hiç kimse İsis tapınağındaki (Tabiat Ana) yazıtta olduğundan daha yüce bir şey söylememiştir veya bir düşünceyi daha yüce ifade etmemiştir" (Hadot, 2006: 270) der. Hiçbir ölümlü peçemi açamadı diyen İsis, o peçeyi açacak olanın, sadece ölümsüzler olduğuna da dikkat çeker. İnsan bedeni, kişiliği, dünyadaki hikâyesi ile ölümlüdür, varlığı sonsuza kadar sürmez. Oysa ruh, insanın ölümsüz olan yanıdır. İşte İsis'in peçesini açabilecek olan insanlar, maddesel arzu ve bağılıklarından kurtulmuş, insan ruhunun sırlarına ulaşmış olan bu ölümsüz insanlardır. Antik Mısır'da yaşamış bilge Hermes Trismegistus: "İnsanlar ölümlü tanrı, tanrılar ölümsüz insanlardır" (Hançerlioğlu, 1993: 310) sözünü belki de aynı sırrı dile getirir.

Görsel 3. Johann Heinrich Füssli, *Doğa Tapınağı Şiirinin Ön Yüzü*, 1803, Gravür, 16.3x22cm.

Johann Heinrich Füssli'nin resminde İsis bir peçenin değil büyük bir perdenin arkasında gizlenmiştir (Görsel 3). İsis burada, bereket ve doğa ana sembolü Kibele ya da Artemis gibi, doğurganlığı, bereketi ve anneliği temsilen çok meli olarak tasvir edilmiştir.

Altın Eşek hikâyesi XI. Bölüm'de Apuleius, denizden çıkan tanrıçanın olağanüstü görünümünü anlatır ve ona şu sözleri atfeder:

"Ben, doğanın anası tüm elementlerin efendisi, çağların ilk çocuğu, tanrıların en yücesi, ölümlerin kraliçesi, ben, göksel varlıkların kılavuzu, tanrıların ve tanrıçaların bütün biçimlerini bir tek kendinde toplayan ben, senin dualarınla geldim! (...) Bütün dünya çok çeşitli biçimlerime tapar benim, değişik törenlerle ve türlü türlü adlarla. İnsanlığın ilk soyu olan Phrygialılar, Pessinuslu anası derler bana (Kibele); Attica'nın topraktan türemiş halkı, Cecrops'un Minerva'sı diye çağırır; Paphoslu Venüs denizin dövdüğü Cypruslular (Kıbrıs); yanlarından sadaklarını hiç ayırmayan Giritliler, bana Dictynna Diana olarak yakarırlar; üç dil konuşan Sicilyalılar bana Styx'in Proserpina'sı derler; Eleusisin eski halkı, beni Atticalı Demeter olarak bilir; bazıları luno der adıma, bazıları Bellona, kimileri Hecate, kimileri Rhamnusia. Güneş tanrısı her gün doğarken, ilk ışıklarını saçtığı her iki Aethiopia halkı ve eski inançlarına bağlı Mısırlılar, gerçekten bana özgü olan törelerinle tapar bana ve beni gerçek adımla, tanrıça İsis olarak çağırırlar." (Apuleius, 2017: 387)

Apeleius'un da işaret ettiği gibi hakikatin bir kadınla ifadesi ve sır perdesinin arkasına gizlenmesi sadece İsis'de görülmez. Bu dışıl bilgeliğin adı aynı zamanda Sophia'dır. Yunanca bir kelime olan Sophia kelime anlamı olarak bilgeliktir. Doğu Hristiyanları için Sophia o kadar önemliydi ki en kutsal mabetlerinden biri olan Ayasofya'ya onun adını verdiler.

"Ayasofya kelimesinin anlamı nedir? Bu sözcükler 'Kutsal Bilgi' anlamına geliyor. İncil'de Sophia (bilgi) adlı bir dışıden söz edilir (Proverbs bölümü,8). Sophia yüksek yerlerde, kent girişlerinde ve evlerin kapılarında bağırır; aptalları onu anlamaya çağırır. Çünkü o her şeyden daha değerlidir. Krallar ve prensler, onun sayesinde hüküm sürerler. Onun gösterdiği yolu izleyenler, zengin olur. O, onu sevenleri sever. Onu bulanlar yaşamı bulur, onu yadsıyanlar ölümü seçerler. Gnostiklere göre Sophia. Tanrının dışı ruhu, O'nun gücünün kaynağı ve annesidir. Tanrı, daha hiçbir şeyi yaratmadan önce, Sophia'nın içinde vardı." (Ergener, 1988: 101)

Sophia'nın bilgisi, İsis'in peçesinde saklıdır. Yaratılmış ilk kadın tanrıçadan bu yana, her kadın onu temsil eder. İştâr, Venüs, Afrodit ve Kibele gibi pek çok tanrıça bu gizemin sırrını taşır. Tüm bu tanrıçalar, farklı coğrafyalarda farklı farklı isimler alsalar da, aynı imgenin tezahürüdürler. "Aradan geçen yüzyıllar içinde, Astarte-Adonis miti (aslında Sümerlerde Temmuz-İştâr miti), Yunanda Afrodit-Adonis mitine; Roma devrinde Priamus-Thisbe efsanesine; Süryani edebiyatında hâlâ Afrodit ve Adonis'i hatırlatan hikâyelere, Mısır'da Osiris-İsis, Hristiyanlıkta, Meryem-İsa hikâyesine ve belki de daha birçok hikâyeye dönü-

şerek İslamiyet dönemine ulaşmıştır.” (Tekin, 2018: 209). Bu nedenle peçe ve örtü imgesi çok geniş bir coğrafyaya yayılır.

Peçe motifi 18.yüzyıl ve erken 19.yüzyıl yazarlarının eserlerinde sıklıkla görülür. Kant, Apuleius, Johann Andreas Segner, Ralph Cudworth, Voltaire, Friedrich Schiller, Hegel, Schelling, Karl Leonhard Reinhold, Goethe gibi pek çok şair, yazar ve düşünür İsis ve gizemli sözleri hakkında yazdılar. Yine aynı dönemde Peçeli İsis gibi, Peçeli İsa ve Peçeli Meryem heykel örnekleri dikkat çeker (Görsel 4, Görsel 5). Giovanni Strazza, Raffaele Monti, Pietro Rossi ve Giovanni Maria Benzoni gibi pek çok sanatçı peçeli tipe katkıda bulundular.

Görsel 4. Giuseppe Sanmartino, Peçeli İsa, 1753, Mermer, 50cm.x80cm.x180cm.

Görsel 5. Giovanni Strazza, Peçeli Meryem, 1743, Carrara Mermeri, 48 cm.

Kutsal olanın bir perde ile saklandığı en etkileyici yapıtlardan biri de kuşkusuz Raphaelle Peale'nin *Denizden Yükselen Venüs'üdür* (Görsel 6). Resimde perde Venüs'ten çok daha gerçek ve ön plandadır. "Burada seyirciyi heyecanlandıran ve sarsan şey zaten neredeyse hiçbir tarafı görünmeyen kadının kendisi değil onu saklayan perdedir. Ağzı sulandıracak bir görüntüyü örterek seyirciyi deli eden, çarpıcı şekilde gerçek ve kendi işini iyi gören bir perde." (Leppert, 2017: 53). Richard Leppert resmin bizimle alay ettiğinden bahseder, seyirciye X ışınları gönderdiğini söyler fakat Peale'nin resmin göremediğimiz kısmını asla çizmemiş olduğuna da parmak basar. Peale, bize bu resmi, gözlerimizden saklanan gerçek bir resmi gizleyen bir resim olarak göstermeye çalışır. Leppert'e göre bu Trompe l'oeil bizi cinsiyet alanına götürür. Perdedeki gerçekliği algılamakta zorlanmayan izleyici için, Venüs algılanamayacak oyunbaz bir yanılsama olarak kalır.

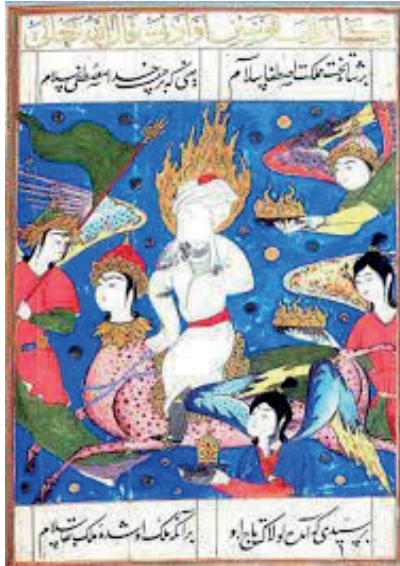
Görsel 6. Raphaelle Peale, *Denizden Yükselen Venüs – Bir Aldatmaca (Banyodan Sonra)*, Tuvalle Yağlı Boya, 74,2 x 61,2 cm.

Hız. Muhammed'in Miraca çıkışını betimleyen minyatürlerde, İsis gibi, peygamberin de yüzünün peçeli olarak gösterildiği görülür (Görsel 7). 15.yüzyıl sonlarına kadar minyatürlerde Hz.Muhammed'in yüzü açıkça betimlenir. 16.yüzyıl'dan itibaren ise peygamberin yüzü kapalıdır. Metin And bu durumun İran minyatüründe de böyle olduğunu söyler. And'a göre bunun nedeni Sasani-ler'e uzanır. Metin And'ın Taberî'den aktardığı bilgiye göre, İran protokolünde hükümdarın huzuruna çıkanlar, hükümdarın ışığından ona bakamazlar ve bu

nedenle elleri ile gözlerini kapatır ve yandıklarını söylerlerdi. Bu nedenle “Hz. Peygamber’in başındaki hâle gibi kapalı yüzünün de ışıklı olduğu gerçeği de unutulmamalıdır.” (And, 2022: 127). Peçe bir çeşit kutsiyet katmak amacıyla kullanılır. Bu da bize perdeleme/peçeleme betimlemesinin, İsis ile aynı nedenle kullanıldığını gösterir. (Görsel 7, Görsel 8).

Görsel 7. Muhammet Zaman, Miraç, Keten Üzerine Yağlı Boya, Astan Quds Razavi Müzesi, 17.yüzyıl.

Görsel 8. Topkapı Sarayı'nda bulunan H. 1702 numaralı Falnâme içerisinde yer alan Miraç konulu minyatür / Y. 37b, 1613-17, Minyatür.

Görsel 9. *Miraçname-Miraç gecesinde Hz. Muhammed'in kendisine ikram edilen şarap, bal ve sütün arasından sütü tercih ederek içmesini anlatan minyatür, 17.yüzyıl (Paris Bibliotheque Nationale de France, Suppl. turc 190, F.34 V0; Seguy 1977: plate 35).*

17.yüzyıl'a ait Miraçname'den alınmış Miraç sahnesini anlatan minyatür örneği, peygamberin yüzünün peçesiz tasvir edildiği örneklerdendir. Üç melek tarafından şarap bal ve süt sunulduğu, peygamberin ise sütü seçtiği sahne betimlenmiştir (Görsel 9).

Yüce ve kutsal olanın örtülmesine bir diğer örnek de Kâbe'dir (Görsel 10). Sözlükte "dört köşeli veya küp şeklinde olmak" anlamındaki ka'b kökünden gelen ka'be "küp şeklinde nesne" demektir. Tavan ve duvarlar, yukarıdan mermer kaplamalara kadar inen çepeçevre atlastan yapılmış bir perde ile örtülüdür. Bu örtüye kisve adı verilir. İlk defa ne zaman ve kimin tarafından örtüldüğü hususunda farklı rivayetler vardır. Kabe'nin örtüsünün bir çeşit metafor olduğu bilinmektedir.

Görsel 10. *Bilinmiyor, Kâbe, 1919, Fotoğraf. (Milli Kültür Araştırmaları Dergisi, Cilt4, Özel Sayı, 1-16.)*

İslam'dan önce Kâbe, Bedevi kabileler için kutsal sayılan Arap Yarımadasında bir hac merkeziydi. İslam öncesi Arabistan'da kader ve bereket tanrıçası olan El-lat ve Hubel gibi tanrıçalarla ilişkilendirilirdi. Mitolojik anlatımlarda, Kâbe yeryüzü yaratılmadan bin sene önce suyun üzerindeydi. Üzerinde önce bir kubbe yaratıldı ve sonrasında bu kubbenin altında yeryüzü yaratıldı. Kâbe'nin bu nedenle yeryüzünün merkezi olduğuna inanılır.

Kâbe'nin örtüsünün altındaki sır, Hegel tarafından da konu edinilmiştir. Hegel, *Tinin Görüngü Bilimi*'nde örtü, tin ve Kâbe arasında bir bağlantı kurar. Tinin iki kısıpı (aşaması) vardır, hem 'iç' olarak ve hem de 'dış' olarak 'kendi'lik hali. Bu ikisinin birleştirilmesi gerekmektedir. Hegel'in deyişiyle insan bu kendi kendine bilmece varlık, henüz *için örtüsü*'nü açamamıştır. Kabenin örtüsünü, *için örtüsü*'ne benzeten Hegel, Kâbe'nin duvarına iliştilmiş kutsal bir taş olan karataş (Hacerü'l-esved taşı) için şöyle der:

“Şeklin bu dış 'kendi'sinin karşısında kendisinde bir iç taşıdığını bildiren bir başka şekil durmaktadır. Kendi özüne geri çekilen Doğa dirimsel, kendisini tikelleştiren ve kendi devimin de kendisini karıştıran karmaşıklığını özsel olmayan bir kılıf düzeyine indirgemektedir ki iç varlığın örtüsüdür ve bu iç varlık ilk olarak henüz yalın karanlık, devimsiz bir şey, biçimsiz kara taşdır [Kâbe'deki Kara Taş] ” (1986, s.420) .

Hegel'in ifadesi ile bakıldığında Kabe de bize İsis gibi görünür, örtülü, gizli ve insanın kendine dair bilgisinin eksikliği ile yüzleştiren bir metafor. Kutsal olanın gizemi ve bilinemezliği, insanın öz yapısıyla örtüşür. Hegel'in ifadesiyle, sadece kutsal olanın değil, kendi kendisine bilmece olan insanın da örtüsüdür bu.

Alevi Bektaşî kültüründe de Hegel'in ifadesine yakın bir görüş ileri sürülmektedir. “Alevi- Bektaşî kültüründe ve İslam tasavvufunda asıl hac (seyr ve seyahat) zahir Kâbe'ye seyahat değildir, asıl hac, kalp ve ruhta meydana gelen manevî ahlakî bir seyirdir” (Sayın, 2010: 49). Kâbe ve Hac yolculuğu, insanın kendinden kendine yolculuğunu ve kendi perdelerini kaldırarak hakikata ulaşmasını ifade eder. Bu haliyle İsis'in Peçesi ve Kâbe'nin perdesi aynı sembolün farklı bir ifadesidir.

SONUÇ

Lacan görmeyi bir labirente, bir tuzığa benzetir. Nitekim Romalı bilgin Pliny şöyle der: “Görme ve gözlemenin asıl enstrümanı zihindir; gözlerin rolü, bilincin görsel öğelerini alan ve taşıyan bir tür kap işlevi görmektir” (Gombrich, 1961:15). Gören ve görünen arasındaki perde, felsefede sanatta ve mitolojide

farklı biçimlerde ele alınmıştır ama hepsi aynı şeyi söyler: 'Düşündüklerimiz ve inandıklarımız nesnelere görüşümüzü etkiler'. Görebilmem yani algılayabilmem için bilmem gerekir. Kimi zaman karşımızda ki eşyaya, kimi zaman yüce olana, kimi zaman kendimize karşı bilgisizliğimizin imgesidir perde. İsis'in peçesi, doğada ve insanda sürekli değişen görünümlerin perdesini sembolize eder. Ralph Cudworth'a göre İsis'in Perdesi; beden, ruhu gizlemesidir. Yani bu perde anlaşılır birliği gizleyen, duyu ve maddi çokluktur. Perdenin açılması ise, insanın kendi içindeki ve dışındaki her şey ile bir ve bütün olduğunun farkına varmasıdır. İsis hiçbir ölümlü peçemi açamadı derken, bunu insanın kendi çabasına bırakmış gibidir. İsis peçesinin açılmasını bekler, bunu ister ama bunun için gereken bilgiye henüz ulaşmamıştır. Oysa İsis'in peçesinde ben de varım, benim içimde İsis var. Bir sanat yapıtı ile karşılaşmak da böyledir. Lepert der ki, "Orada görmemi bekleyen şeyin içinde bende varım: Kendi bilgim, inançlarım, yatırımlarım, çıkarlarım, arzularım ve zevklerim. Tıpkı benim gibi karşımdaki imgenin yaratıcısı da tahta panoya ya da tuvale belli bir bilgi, inanç, yatırım, çıkar ve arzu ile mücehhez olarak yaklaşır" (2017: 20). Dolayısıyla doğu ve batı sanatında çeşitli biçimlerde ifade bulan kutsalın örtüsü, Hegel'in ifadesiyle aynı zamanda iç varlığımızın da örtüsüdür.

KAYNAKÇA

- And, M. (2022). Minyatürlerle Osmanlı- İslâm Mitolojyası. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları
- Apuleius.(2017). Başkalaşımın Altın Eşek. (çev. Ç. Dürüşken). İstanbul: Alfa Yayınları.
- Ergener, R. (1988). Ana Tanrıçalar Diyarı Anadolu. İstanbul: Yalçın Yayınları.
- Gombrich, E.H. (1961) Art and Illusion: A Study in the Psychology of Pictorial Representation. New Jersey: Princeton University Press.
- Hadot, P. (2006). The Veil Of Isis An Essay On The History Of The Idea Of Nature. (çev. M. Chase). London, England : The Belknap Press Of Harvard University Press Cambridge.
- Hançerlioğlu, O. (1993) Felsefe Ansiklopedisi. İstanbul:Remzi Kitabevi.
- Hegel, G.W.F. (1986). Tinin Görüngübilimi. (çev. A. Yardımlı). İstanbul: İdea Yayınları.
- Leppert, R. (2017). Sanatta Anlamın Görüntüsü. (çev. İ. Türkmen). İstanbul: Ayrıntı Yayınevi.
- Novalis. (2015). Sais Çıraqları. (çev. M. Barış Albayrak). İstanbul: Notos Yayınevi.
- Sayın, E. (2010). Tasavvuf Kültüründe İbadetler: Hac Örneği, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.
- Tatçı, M. (2021). Yunus Emre Divanı. İstanbul: H Yayınları
- Tekin, G. A. (2018). Leyla ve Mecnun; İstanbul; Yeditepe Yayınevi.

GÖRSEL KAYNAKLAR

Görsel 1: Novalis. (2015). Sais Çıraqları. (çev. M. Barış Albayrak). İstanbul: Notos Yayınevi,

s.172 (Erişim tarihi: 04.05.2024)

Görsel 2: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Auguste_Puttemans_Isis_2.jpg (Erişim tarihi: 04.05.2024)

Görsel 3: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Frontispiece_to_The_Temple_of_Nature.jpg (Erişim tarihi: 04.05.2024)

Görsel 4: https://www.reddit.com/r/museum/comments/175e6hn/giuseppe_sanmartino_veiled_christ_1753/?rdt=55477 (Erişim tarihi: 04.05.2024)

Görsel 5: <https://www.themaggar.com/duvakli-bakire-heykeli-giovanni-strazza/> (Erişim tarihi: 04.05.2024)

Görsel 6: Leppert, R. (2017). Sanatta Anlamın Görüntüsü. (çev. İ. Türkmen). İstanbul: Ayrıntı Yayınevi, s.54.

Görsel 7: <https://tr.pinterest.com/pin/590253094906176200/> (Erişim tarihi: 04.05.2024)

Görsel 8: Ürkmez, Ertan. (2015). Türk-İslâm Mitolojisi Bağlamında Mi'râç Motifi ve Türkiye Kültür Tarihine Yansımaları. Yayınlanmamış tez. s.312

Görsel 9: Ürkmez, Ertan. (2015). Türk-İslâm Mitolojisi Bağlamında Mi'râç Motifi ve Türkiye Kültür Tarihine Yansımaları. Yayınlanmamış tez. s.314

Görsel 10: <https://www.gzt.com/mecra/kbe-ortusunun-seruveni-3547764> (Erişim tarihi: 04.05.2024)